

славяни ще е била вече твърде остра, с чието задоволяване се е заел будният книжовник Алекси Стоян Йоанович. Какви други съчинения има той — печатни или ръкописни в сръбската книжнина — не ми е известно. Но дори и само това да е неговият книжовен опит, той пак заслужава известно внимание в историята на южнославянското възраждане. В случая важно значение има и неговото стихотворение за Стефан Душан.¹

НЕИЗВЕСТНА ЛИСТОВКА СЪС СТИХОТВОРЕНИЕ НА ИВАН ВАЗОВ

Димитър Мирчев

Един оригинален начин на нашия народен поет Иван Вазов да изрази общественото си чувство и дълг представлява летящият лист със стихотворението „Недей!“. От възможните направени справки се установи, че в нашата литература не е отбелязано за съществуването на листовка с тази творба.

Не за първи път Ив. Вазов прибегва до подобно отпечатване и разпространяване на стиховете си. Както отбелязва Кирил Христов, много от стихотворенията, влезли в „Пряпорец и гусла“, още в Букурещ се пръсват в ръкопис. „Едно от тях, именно „Боят настана, тупат сърца ни“ се е пяло в някои места на Средногорието при обявяване на Априлското въстание през 1876 година.“² Същият факт потвърждава и Юрдан Тодоров.³

Ярък родолюбец, горещ поклонник на Русия, Иван Вазов още при пристигането на руските освободителни войски в Букурещ през 1877 г. пише „Ода на императора Александър II“, също и одата „Николай Николаевич“, които, напечатани на отделни листове, се разпространявали между румънските българи.⁴ Сам поетът изповядва, че е напечатал и „пръснал в отделни хвърчащи листове“ споменатите оди.⁵

В Български исторически архив (БИА) при Народната библиотека „Кирил и Методий“ в София се пази един екземпляр от листовката със стихотворението „Падна Плевен!“, написано „в чест на руското войнство“. Творбата на Вазов носи дата: „Свищов, 29 ноември 1877“.⁶

За първи път Никола Начов оповестява през 1932 г.⁷ за листовка („хвърчащ лист“) със стихотворението „Чувства по Новата Година“, като дава подробно описание на външния вид на листовката. Въпросното стихотворение — пише Начов — е напечатано на голям лист хартия (33x41 см) в 4 колони, в рамка печатни линии и над него — руският герб“. В БИА се палят две листовки със стихотворението „Чувства...“, едната — издирена от Н. Начов. Описанието на Начов съвпада отчасти с външния вид на съхранените листовки. И на двете стихотворенията е в три, а не в четири колони, както пише той. Освен това Начов твърди, че

¹ Полученият микрофилм от ръкописа предадох в Научния архив при БАН, дето се съхранява под № Г-IV-141. Направените фотокопия улесняват проучването на ръкописа. За получаването на микрофилма, както и за оказаното голямо съдействие по време на работата ми в Киев през лятото на 1966 г. (заедно с проф. К. Куев) по издирване съчинения на Климент Охридски, изказвам сърдечна благодарност на другаря Николай Петрович Визир — завеждащ Ръкописния отдел при Академичната библиотека в Киев.

² Христов, Кирил. Иван Вазов, кратък живопис. Юбилеен сборник Иван Вазов 1870—1920 под редакцията на Хр. Цанков, София, 1920 г., стр. 181.

³ Тодоров, Юрдан. Иван Вазов, биографичен очерк. Иван Вазов, живот и творчество — за 70 годишнината му. Под ред. на проф. Романски, София, 1920 г., стр. 12.

⁴ Как там, стр. 13.

⁵ Събрани съчинения на Ив. Вазов, София, т. 19, 128, стр. 129.

⁶ НБКМ, БИА, II-B, 2969.

⁷ Начов, Н. Непознато досега стихотворение на Ив. Вазов, вж. „Литературен глас“, София, IV, бр. 146 от 13 март 1932 г., стр. 2.

НЕДЪЙ!

Приетъ отъ Народното Собрание законъ,
се предлага на Княза за утвърждение.*

Членъ 1-въ отъ Конституцията.

Недѣй поддига твѣ прѣжда тежкия
Вздъ бѣдѣщето, надъ насъ . . . и надъ Тебѣ!
Ракоски се бори за твѣ земи; кръвъ женна
Море се лѣ за нея въ боѣ смъртѣ.
И Ботевъ тамъ, при аланинскитѣ дѣла,
Надѣа, — та воина ти да живитѣ
Отъ чужди букви, вѣстѣ и забитѣ!

Недѣй!

Народа цѣлъ на шрекъ е, въ страхъ ужасенъ.
Кажѣ: „Не е излѣно до този часъ!
Перото, мойто имѣ що ще драгѣ
Нодъ туй издайство! . . Мислихъ като насъ!“
Съ народа остани въ борбата кобна,
Бѣди му Страхъ . . . та никой да не смѣй
Въ сърца му да вгнѣзди злибѣта злобна.

Недѣй!

Той много е простилъ, и ще прощава . . .
Дълготърпещий, бѣдний този народъ.
Гдно не ще търпи: стонавъ да отаи
Въ земята му чуждѣ врагъ — и чуждѣ амъ
Земята, що съ кръвъ, жертви неброими
Искунѣ правото сама да се владѣй, —
Съ туй странно зло не свързвай Твоето имѣ

Недѣй!

Ехти гласѣтъ на сѣвѣтъъ народни!
Чуй на България молиций зовъ,
Чуй на България волита свободни;
Услухай се и въ Твоята любовъ.
Чуй, всичко, въ твѣ Земи, що дѣха, гледи,
Страдае, мисли, бди и пламенѣи,
Едно ти казва мѣлѣ виновѣди.

Недѣй!

Н. В.

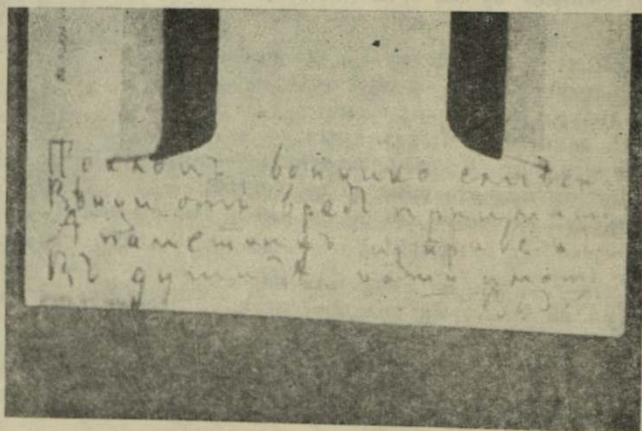
София, 16 Юни 1877 год.

*) Намисано по слухъ приетъ отъ Народното Собрание предложението на Княза, прѣдъ който законъ за утвърждение се предлага на Княза за утвърждение.

това стихотворение на Иван Вазов е било неизвестно.¹ Неизвестен до публикацията на Начов е бил само фактът, че „Чувства. . .“ се е отпечатало и разпространявало най-напред на отделен лист.

Към известните листовки със стихотворения на Иван Вазов сега се прибавя още една — на стихотворението „Недей!“. Един отлично запазен екземпляр от тази листовка се намира в личния архив на Петър Топузов, основател на Народния музей „Искра“ в Казанлък.⁸ Тази листовка има формат 22/32 см. Стихотворението е напечатано с едри букви в една колона — „издание и печат на Ив. П. Даскалов и С-ие — София“. Датирано е: „София, 16 юний 1899 г.“ и е подписано с инициалите на поета — „И. В.“.

На другия ден след издаването и разпространението на листовката това стихотворение е отпечатано на уводно място в брой 695 от 17 юни на вестник „Мир“. Там то е датирано „София, 17 юни 1899 г.“ и носи целия подпис на автора си — „И. Вазов“. Не много след отпечатването му във вестник „Мир“ стихотворението е поместено в списание „Българска сбирка“² с дата 16 юни 1899 г. и редакционен послеслов. При тези различия в датирането на стихотворението „Недей!“ смятам, че то е обнародвано за първи път на листовка в деня на написването му — 16 юни 1899 г. и че редакцията на вестник „Мир“ своеволно е променила датата, поставена от Вазов, с деня на излизането на 695 брой от 17 юни 1899 г. Това се потвърждава и от факта, че в „Българска сбирка“ стихотворението има датата 16 юни 1899 г.³ Несъмнено възстановяването на истината за датировката на стихотворението „Недей!“ е извършено от самия Вазов, както е негова и промяната на четвърта строфа: „Реки се ля. . .“ в „Море се ля за нея. . .“. Известно е, че стихотворението „Недей!“ е създадено по конкретен повод. На листовката, във вестник „Мир“ и в списание „Българска сбирка“ това е обяснено под линия със

следния текст: „Написано по случай приемането от Народното Събрание предателския договор, чрез който железницата се отдава на немските банки“. За мотото на стихотворението служи цитираното от Вазов: „Приетий от Народното Събрание закон се представля на Княза за утвърждение. Член 45 от Конституцията“.

¹ За други неизвестни доскоро документи за Иван Вазов, намерени в архива на Петър Топузов, вж: Ив. Топузов „Послучай 100 години от рождението на основателя на музея в гр. Казанлък. Познaнство и връзки с Иван Вазов.“ Сп. „Музеи и паметници на културата“, София, 1966, кн. 4, стр. 37.

² Българска сбирка, год. VI, кн. IX, X, стр. 501.

³ В том II от събраните съчинения на Ив. Вазов, София, 1955 г. под стихотворението на 449 стр. е отбелязана датата 16 юни 1899 г.

Стихотворението „Недей!“, позив-предупреждение на Иван Вазов до тогавашния държавен глава — княз Фердинанд — е ярко доказателство за силното родолюбие на поета, проявил доблестно гражданския си дълг, осмелявайки се да дава съвети и предупреждава княза от името на българския народ да не подписва такъв указ.

Намерената листовка със стихотворението „Недей!“ показва, че все още не всичко останало от творчеството на Иван Вазов е известно, издирено, проучено и запазено и че все още някои съществени моменти и редица не без значение за изучаването на това творчествопод-робности от него не са публикувани. Друга една такава интересна и не маловожна подробност представлява четиристишието-автограф на Иван Вазов, отпечатано върху лицевата страна на илюстрирана цветна пощенска карта, издадена през 1913 г. от Дамския комитет в София „в полза на сираците на погиналите от войната.“¹ Четиристишието гласи:

Поклон, войнико славен!
Вениц от вред приемаш,
А паметник изправен
В душите наши имаш.

И. Вазов

Тези четири стиха не са къс от стихотворение, а са писани по конкретен повод.

Времето не може да заличи стойността и значението на поетичното дело и чувство на обществен дълг на Иван Вазов. Към всички неоспорими доказателства за това се прибавят листовката със стихотворението „Недей!“ и посоченото четиристишие от 1913 година.

¹ НБКМ, БИА, фонд 15, арх. ед. 3015.